

RUSKO-ČÍNSKE VZŤAHY PO SKONČENÍ STUDENEJ VOJNY

Ing. Lukáš Holas

*Článok doručený do redakcie / Date submitted: 9. 11. 2012**Článok prijatý na publikáciu / Date accepted: 10. 1. 2013**Článok publikovaný / Date published: 15. 3. 2013***ABSTRAKT**

Predmetom článku je komplexná analýza rusko-čínskych vzťahov po skončení studenej vojny s osobitným dôrazom na vybrané otázky ich politicko-bezpečnostných a ekonomických vzťahov. Článok poukazuje na oslabujúce sa tendencie prehlbovania vzájomných vzťahov skúmaných aktérov a implikácie daných trendov na USA a Západ. V záujme pochopenia ďalších kauzálnych súvislostí sa prvá kapitola venuje identifikácii spoločných znakov zahraničných politík Ruska a Číny. Ďalšie kapitoly sa detailnejšie venujú vybraným parciálnym politickým a hospodárskym otázkam ich kooperácie.

Kľúčové slová: Ruská federácia, Čína, zahraničná politika, spoločné znaky, prihraničné spory, USA, obchod so zbraňami, energetická spolupráca, stredná Ázia

ABSTRACT

The aim of the present paper is to perform thorough analysis of the Russian-Chinese relations in the aftermath of the Cold War with a special emphasis being put on selected issues of political security and economic relations of the Russian Federation and China. The paper points out weakening tendencies in deepening mutual cooperation of the two countries and their implications for the USA and the West. In order to understand further causalities, the first chapter identifies common features of foreign policies of Russia and China. Subsequent chapters focus more on details of selected political and economic aspects of their cooperation.

Key words: Russian Federation, China, foreign policy, common features, border disputes, USA, trade in arms, energy cooperation, central Asia

JEL: F14, F51

ÚVOD

Vzťahy Ruskej federácie a Číny, dvoch regionálnych, respektíve globálnych mocností a stálych členov OSN, výrazným spôsobom ovplyvňujú súčasné medzinárodnopolitické dianie. V dôsledku viacerých historicky podmienených spoločných znakov a zhody v kľúčových otázkach svojich zahraničných politík pôsobia na politickej scéne vo väčšine prípadov jednotne. Potrebu strategickej spolupráce si uvedomujú obaja aktéri predovšetkým v politickej a bezpečnostnej oblasti.

Na prvý pohľad bezproblémovú kooperáciu však narúšajú viaceré faktory, ktoré čelní predstavitelia oboch krajín často zatláčajú do úzadia. Ide predovšetkým o kvalitu a stagnujúci trend rozvoja hospodárskych vzťahov medzi Ruskom a Čínou, a to ako v tradičnom obchode s vojenskou technikou, tak aj v obchode s palivovými zdrojmi a priemyselnými produktami. Navyše, rozdielne záujmy oboch krajín v hospodárskej oblasti sa v súčasnosti začínajú prelínať i do politickej sféry. Z politického hľadiska dochádza k oslabovaniu doterajších faktorov zabezpečujúcich vo veľkej miere progres spoločného dialógu. Uvedenú dichotómiu

rusko-čínských vzťahov vystihuje čínska akademická obec nasledovne: „*Vzťahy medzi Čínou a Ruskom sú spojené na vládnej úrovni a chladné na úrovni obyčajných ľudí, nakoľko sú politicky vyspelé, avšak ekonomicky slabé*“¹.

Hlavným cieľom článku je komplexná analýza rusko-čínskych vzťahov po skončení studenej vojny, s dôrazom na vybrané aspekty ich politicko-bezpečnostnej a ekonomickej kooperácie. V súvislosti s danou analýzou sa usilujeme nájsť odpoveď na otázku, či predstavuje rusko-čínske partnerstvo bezpečnostnú hrozbu pre USA a Západ. Hlavný cieľ má byť dosiahnutý pomocou syntézy záverov parciálnych cieľov, za ktoré považujeme identifikáciu a komparáciu spoločných a podobných znakov ruskej a čínskej zahraničnej politiky a faktorov intenzifikujúcich vzájomnú spoluprácu oboch skúmaných aktérov od konca druhej svetovej vojny, analýzu kľúčových sfér danej kooperácie a determináciu potenciálu aktuálnych trendov v kľúčových oblastiach spolupráce na vytvorenie bezpečnostnej hrozby pre USA a Západ.

Z metodologického hľadiska článok nie je založený na chronologickom výpočte aktov, ktoré ovplyvnili vývoj vzájomnej spolupráce Ruska a Číny. Primárne zastúpenie patrí empirickému výskumu postavenému na analyticko-syntetických a indukčno-dedukčných metódach, ktoré sú doplnené o komparáciu a v záverečných častiach práce i o predikciu možných scenárov ďalšieho vývoja vzťahov medzi skúmanými aktérmi medzinárodných vzťahov.

1 Spoločné znaky ruskej a čínskej zahraničnej politiky

Dlhodobá multivektorová orientácia zahraničnej politiky Ruskej federácie sa v ázijsko-tichomorskom kontexte sústreďuje okrem iného aj na prehľbovanie vzťahov s Čínou. Tradičná spolupráca medzi uvedenými aktérmi svetovej politiky pramení predovšetkým z navzájom podobných historických a politicko-ideologických podmienok, ani tie však nevedeli v minulosti ani súčasnosti garantovať bezkonfliktný vývoj vzájomných vzťahov.

Ako najvýznamnejší stmelujúci faktor oboch krajín počas bipolarity pôsobili idey komunizmu. Už v roku 1950, teda jeden rok po nástupe Mao-ce-Tunga k moci v Čínskej ľudovej republike, sa rovnaký negatívny prístup ZSSR a Číny k USA a západnému bloku prejavil v podpísaní *Sino-sovietskej dohody o priateľstve, aliancii a vzájomnej spolupráci*, v ktorej sa oba štáty de facto zaviazali pôsobiť v spoločnej vojenskej aliancii. Nástup N. Chruščova na post generálneho tajomníka ÚV KSSZ v roku 1953, jeho kritika stalinizmu v roku 1956 a rozdiely v sovietskom a čínskom komunizme však viedli v 60. a 70. rokoch minulého storočia k výraznému ochladeniu spoločnej komunikácie. Hlavné prejavy napätej situácie v danom období (strata vzájomnej dôvery, historicky podmienené nacionalistické a xenofóbne nálady, zlepšovanie vzťahov oboch štátov s krajinami západného bloku a znovuoobnovenie sporných otázok rusko-čínskeho pohraničia) ovplyvňovali kvalitatívnu stránku bilaterálnych vzťahov Ruska a Číny i dlho po rozpade Sovietskeho zväzu². Normalizáciu vzťahov umožnila až personálna výmena na vedúcich postoch v oboch krajinách

¹ Past Difficulties Won't Affect Good Sino-Russian Relations. In *Global Times* [online]. Dostupné na internete: <http://www.globaltimes.cn/opinion/commentary/2009-10/477665.html>

² Otázka rusko-čínskeho pohraničia bola finálne vyriešená v roku 2005. Nedostatok vzájomnej dôvery, nacionalizmus v Číne (v dôsledku odmietania cárskej okupácie, sovietskeho prístupu k Číne pred rokom 1949 a asymetrického prístupu ZSSR k Číne po roku 1949) a Rusku (vyplývajúci z odsudzovania nového modelu čínskeho socializmu, ktorý ZSSR vnímalo ako snahu prevziať vedúcu úlohu v komunistickom bloku) a snaha udržiavať nekonfliktné, respektíve priateľské vzťahy s USA a Európou pretrvávajú dodnes.

koncom sedemdesiatych a začiatkom osemdesiatych rokov 20. storočia³. Výrazný pokrok v danom procese však bolo možné pozorovať až s nástupom M. Gorbačova k moci v roku 1985. M. Gorbačov odstránil tri prekážky vzájomnej spolupráce deklarované Čínou, keď bol ochotný rokovať o zmenšení počtu sovietskych ozbrojených jednotiek na sovietsko-čínskych hraniciach a v Mongolsku, stiahol vojenské kontingenty z Afganistanu a účinne pôsobil na Vietnam s cieľom stiahnuť jeho armádu z Kambodže⁴. Významným dôsledkom zlepšenia interakcie ZSSR a Číny boli rokovania o urovnaní územného sporu týkajúceho sa hraničných oblastí na Ďalekom východe a znovuobnovenie exportu sovietskej vojenskej techniky do Číny. Dané obchodné vzťahy sú pritom jedným zo základných pilierov bilaterálnych vzťahov i v súčasnosti. K rozpadu východného bloku a ZSSR sa Čína v súlade so základnými princípmi svojej zahraničnej politiky otvorene nevyjadrovala. Vo všeobecnosti však možno prístup Číny k M. Gorbačovovi v druhej polovici roku 1991 označiť za dichotomický. Na jednej strane ho Čína kritizovala ako „zradcu komunizmu“, na strane druhej však výraznou mierou prispel k revitalizácii spoločnej kooperácie, a teda Čína zaňho nevidela vhodnú personálnu alternatívu⁵.

Popri podobných historických politicko-ideologických podmienkach je spolupráca medzi Ruskou federáciou a Čínou po páde železnej opony postavená i na ďalších spoločných zahraničnopolitických črtách, ktoré môžeme rozdeliť do troch kategórií: znaky vyplývajúce z charakteru štátu a základných princípov zahraničnej politiky, znaky súvisiace s medzinárodnou politickou a bezpečnostnou situáciou a hospodárske znaky.

Charakter štátu a moci u oboch skúmaných aktérov sa vyznačuje autoritatívnosťou a vysokou mierou centralizácie štátnej moci. Tieto skutočnosti sa v kombinácii so slabým vplyvom občianskej spoločnosti prejavujú na politickej stabilite. Efektívny dosah štátnej moci sa však znižuje s narastajúcou vzdialenosťou od centra moci a v regiónoch kultúrne odlišných od majoritného obyvateľstva krajiny. Kým v prípade Ruska ide predovšetkým o oblasť Ďalekého východu a kaukazské prihraničné teritóriá, Čína musí upevňovať svoju moc najmä v autonómnych oblastiach Tibet a Xinjiang. V súvislosti s nacionalistickými hnutiami v uvedených regiónoch (okrem Ďalekého východu) a následnými prevládajúcimi „hard power“ riešeniami zo strany vlád sú obe skúmané krajiny citlivé na debaty o zachovávaní suverenity, teritoriálnej integrity a ľudských práv. Z princípov zahraničných politik treba vyzdvihnúť dodržiavanie princípu nezasahovania do vnútorných záležitostí štátu. Použitie uvedeného princípu totiž vysvetľuje negatívny postoj oboch aktérov k farebným revolúciám v Gruzínsku, Kirgizsku a na Ukrajine (kritika angažovanosti USA a Európy), prístup k Egyptu počas „Arabskej jari“ v roku 2011, k otázkam bezletovej zóny a sankciám na Lýbiu počas rokovaní BR OSN v roku 2011⁶ ako aj vo vzájomných vzťahoch⁷. Rusko a Čína sa tým snažia zamedziť vzniku akéhokoľvek precedensu, ktorým by sa mohli posilniť nacionalistické a xenofóbne nálady v spomínaných krízových oblastiach, a teda aj tlak na vlastnú štátnu suverenitu a teritoriálnu integritu. Výnimku z uplatňovania uvedeného princípu bolo možné pozorovať len v súvislosti s ruskými ozbrojenými operáciami v rusko-gruzínskej vojne v auguste roku 2008.

³ V roku 1978, dva roky po smrti Mao-ce-Tunga, získal moc v Číne Deng Xiaoping. Zo strany ZSSR možno pozorovať prvé kroky vedúce k normalizácii od roku 1977 za vlády L. Brežneva. Sovietska angažovanosť v Afganistane v roku 1979 však proces normalizácie spomalila.

⁴ WILSON, J. L.: *Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the post-Soviet Era*. 2004. s. 20

⁵ WILSON, J. L.: *Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the post-Soviet Era*. 2004. s. 23

⁶ Myšlienky bezletovej zóny a sankcií pôvodne Rusko a Čína odmietali s odôvodnením, že by to bol neakceptovateľný zásah do štátnej suverenity Lýbie. Postoj zmenili až po vyjadrení Africkej únie a Lígy arabských štátov, že uvedené opatrenia sú nutné.

⁷ Vo vzájomných vzťahoch sa Čína odvolávala na daný princíp v prípade rozpadu ZSSR a vojenských operácií Ruska v Čečensku a Rusko v prípade potlačenia nepokojov na Námestí nebeského pokoja v Pekingu v roku 1989 a čínskeho prístupu k riešeniu nepokojov v Tibete a oblasti Xinjiang.

Ruská federácia a Čína zdieľajú rovnaký názor tiež v kľúčových otázkach súčasného usporiadania medzinárodných vzťahov a bezpečnosti. Ich dlhodobou prioritou sa stala decentralizácia moci vo svetovej politike a vytvorenie multipolarity, v ktorej by OSN pôsobila ako najvyššia kontrolná organizácia. Snaha o dosiahnutie uvedeného cieľa sa spája s kritikou hegemonistického pôsobenia USA z konca 20. a začiatku 21. storočia. Od roku 2000 sa kritika týkala predovšetkým odstúpenia USA od Zmluvy o balistických raketách (ABM Treaty) v roku 2001 a výkonu zahraničnej politiky obchádzajúc rámec OSN (napríklad vojenská intervencia do Iraku v roku 2003). Miera intenzity odsudzovania amerického unilaterálneho konania však od konca studenej vojny kolísala, a to najmä z pohľadu Ruska. Prvé obdobie nekritického pohľadu Moskvy na Spojené štáty americké je spojené s pôsobením prozápadne orientovaného A. Kozyreva na poste ministra zahraničných vecí od roku 1992 do januára roku 1996. V dôsledku nižšieho vplyvu provýchodne orientovaných politikov a centralistov⁸ sa spojenecké vzťahy s USA stali najvýznamnejším cieľom ruskej zahraničnej politiky. Druhé obdobie zmiernenia kritiky voči USA nastalo medzi teroristickými útokmi z 11. septembra 2001 a začiatkom druhej vojny v Iraku v roku 2003, a to v dôsledku ruského rozhodnutia spolupracovať s USA v boji proti medzinárodnému terorizmu. I napriek nesúladu názorov Moskvy a Pekingú na jednej strane a Washingtonu na strane druhej vo viacerých politických a bezpečnostných otázkach, v súčasnosti možno pozorovať umiernenější a menej konfliktný charakter vzťahov Ruska a Číny s USA⁹. Príčinu nachádzame v hospodárskom význame Spojených štátov pre Čínu (USA boli s podielom 13,6 % v roku 2010 po EÚ druhým najväčším obchodným partnerom Číny¹⁰) i pre Rusko (perspektíva prilevu amerických investícií do modernizácie ruského priemyslu).

V procese vytvárania multipolárnej mocenskej štruktúry obaja skúmaní aktéri vyzdvihujú úlohu OSN, a to nie len odvolávajú sa na základné ciele danej organizácie, ale aj v dôsledku ich stáleho členstva v BR OSN. V neposlednom rade, Moskva aj Peking chcú udržiavať a zvyšovať svoj vplyv v ich „blízkom zahraničí“. Tento prístup však zo stredno- a dlhodobého hľadiska môže viesť k oslabeniu partnerstva medzi oboma krajinami, a to v súvislosti so stretmi ich záujmov v štátoch strednej Ázie.

Medzi spoločné znaky hospodárskeho charakteru možno zaradiť nutnosť podobných protrhových reforiem po roku 1989, vybrané črty rozvojových krajín (potreba respektíve snaha o diverzifikáciu výroby a exportu v Rusku s cieľom vyhnúť sa dôsledkom holandskej choroby a zníženie miery chudoby v Číne), relatívnu komplementaritu v obchode s energetickými zdrojmi a zbraňami a deklaratívnu snahu prehlbovať spoluprácu v iných ekonomických, sociálnych a kultúrnych odvetviach¹¹.

Uvedené spoločné znaky sa výrazne podieľali na prehlbovaní spolupráce Ruska a Číny po skončení studenej vojny. Pri ich bližšej analýze však zisťujeme, že všetky majú aspoň do istej miery pôvod v komunistickej minulosti. I napriek tomu, že v súčasnosti sú vzťahy medzi

⁸ Provýchodná orientácia, centralisti (označovaní aj eurazianisti) a prozápadna orientácia tvorili tri myšlienkové prúdy v debate o ruskej identite a ďalšom zahraničnopolitickom smerovaní po rozpade ZSSR. Kým prozápadne orientovaní politici chceli obnoviť postavenie Ruska s pomocou Západu, zástancovia provýchodného smeru videli budúcnosť Ruska v spolupráci s Čínou proti hegemonizmu USA. Centralisti vystupovali proti jednostrannému pôsobeniu USA, ale nezdíeľali nekritický pohľad provýchodnej orientácie na Čínu.

⁹ Umiernenější a kompromisnější prístup Ruska možno pozorovať v jeho väčšej otvorenosti spolupracovať v otázke inštalácie protiraketového štítu. Čína, na druhej strane, rozvíja bilaterálne vzťahy s USA.

BELLACQUA, J. A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 9

¹⁰ *China Trade Statistics* [online]. Brussels : European Commission, 2012. Dostupné na internete: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf

¹¹ BELLACQUA, J. A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 2

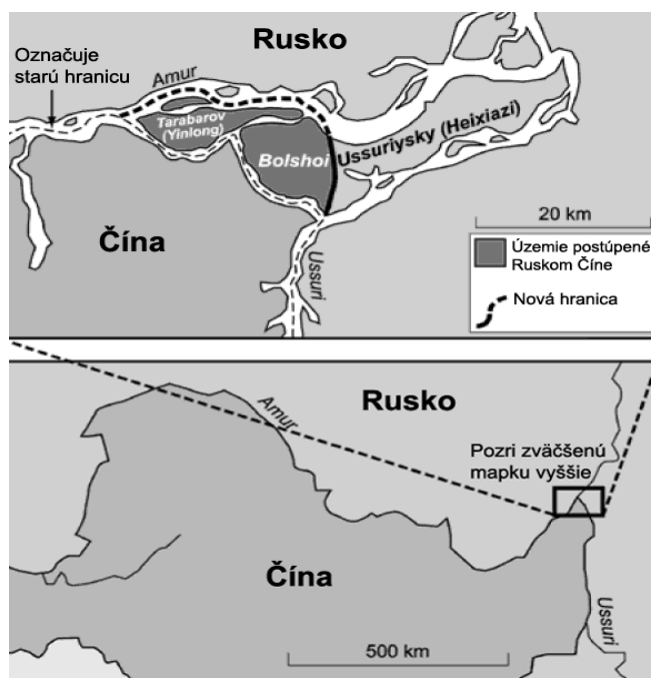
oboma skúmanými subjektmi medzinárodnej politiky značne oslobodené od ideologických faktorov, historický vývoj ich vzťahov stále tvorí prekážku v rozširovaní spolupráce v tých oblastiach, kde by mohla byť ohrozená snaha toho-ktorého štátu nadobudnúť veľmocenské postavenie vo svetovom meradle. Inými slovami, medzi sféry spolupráce, ktoré od roku 1989 prispeli k intenzifikácii vzájomnej spolupráce patrili prevažne tie, ktoré tvorili základ ich kooperácie aj v čase studenej vojny. Najvýznamnejšie postavenie mala v tomto kontexte spoločná snaha vyvažovať jednostranné konanie USA po páde železnej opony. Pri pohľade na vývoj kvalitatívnej stránky rusko-čínskych vzťahov v danom období možno prísť k záveru, že vzájomná interakcia Moskvy a Pekingu bola najvyššia práve v tých obdobiach, keď boli ich vzťahy s USA napäté¹². Jednotný prístup oboch krajín k USA zjednodušil respektíve umožnil a urýchlil vyriešenie dlhodobých problémov medzi Ruskou federáciou a Čínou týkajúcich sa územných nárokov Pekingu na územia na ruskom Ďalekom východe a do roku 2005 viedol i k zvyšovaniu objemu exportu ruskej vojenskej techniky do Číny. Ako otázka teritoriálnych nárokov v rusko-čínskych prihraničných oblastiach, tak aj obchod so zbraňami však majú pôvod v období pred rozpadom ZSSR. V ďalších, novodobějších oblastiach spolupráce, predovšetkým v sfére energetiky, sa na rozdiel od vyššie menovaných otázok hľadá prienik záujmov Ruskej federácie a Číny pomerne ťažko. Napriek dlhodobo deklarovanému úsiliu predstaviteľov oboch krajín rozšíriť komoditnú štruktúru vzájomného obchodu či šíriť svoju kultúru na území toho druhého možno v týchto smeroch zaznamenať len mierny progres.

¹² Do roku 1994, keď USA prvýkrát deklarovalo ambíciu rozšíriť NATO o štáty bývalého Východného bloku, keď sa začali ruské vojenské operácie v Čečensku a keď sa uskutočnilo vojenské cvičenie Číny pri Taiwane kritizované Západom (1995), stál čínsky vektor v úzadí ruskej zahraničnej politiky. Od roku 1996 došlo s nástupom J. Primakova na post ministra zahraničných vecí Ruskej federácie a v súvislosti s americkou kritikou prístupu Číny k Tibetu k udržiavaniu pravidelnejších kontaktov na úrovni prezidentov a premiérov, ktorých výsledkom bolo podpísanie viacerých dohôd o ekonomickej spolupráci, dodržiavaní práv duševného vlastníctva a.i. Tie vytvorili právny základ neskoršej spolupráce. V roku 1996 bola tiež prvýkrát explicitne vyjadrená ochota Ruska a Číny uzavrieť strategické partnerstvo proti „jednej dominantnej mocnosti“. Výrazné prehĺbenie spolupráce sa spája s vojenskou angažovanosťou NATO v Srbsku v roku 1999, za ktorým videlo Rusko a Čína nie len prejav hegemonizmu USA, ale aj hrozbu pre vlastnú suverenitu, nakoľko badali rôzne paralely medzi Kosovom a Čečenskom respektíve Tibetom. Logickým dôsledkom bolo tiež zvýšenie vzájomného obchodu so zbraňami a navýšenie vojenských výdavkov. Za najvýznamnejší dôsledok uvedeného zlepšenia vzťahov však možno považovať podpísanie „*Dohody o priateľstve a spolupráci medzi Ruskou federáciou a Čínou*“ v júli roku 2001, ktorou sa prakticky začína rozvoj strategického partnerstva medzi oboma stranami. Hoci sa daným dokumentom nevytvorila formálna aliancia, určili sa v ňom pravidlá vzájomnej spolupráce, ktoré sa zahŕňali najmä nepoužitie sily, ruskú podporu politike „jednej Číny“, neexistenciu územných nárokov medzi stranami dohody a pod. Obdobie medzi teroristickými útokmi zo septembra 2001 a druhou vojnou v Iraku v roku 2003 je charakteristické relatívnou stagnáciou vzťahov medzi Ruskom a Čínou, v dôsledku oteplenia ich vzťahov s USA. Od roku 2003 do 2008 sa opäť zintenzívnila kritika unilaterálneho pôsobenia USA, čo viedlo k ďalšiemu prehľbovaniu rusko-čínskych vzťahov. Prejavmi jednoty názorov proti USA sa stali vojenské cvičenie v blízkosti Taiwanu, tlak na stiahnutie amerických vojenských kontingentov zo strednej Ázie (obe v roku 2005) či nepodporenie vyvíjaného tlaku na Irán v súvislosti s jeho jadrovým programom. K opätovnému čiastočnému pozastaveniu rozvoja komunikácie došlo po odmietnutí Pekingu podporiť ruskú angažovanosť v rusko-gruzínskej vojne v auguste roku 2008 (Čína tam nemala svoje záujmy a konanie Moskvy bolo v rozpore s princípom nezasahovania do vnútorných záležitostí štátu) a neskoršou snahou ruského prezidenta D. Medvedeva normalizovať vzťahy s USA a NATO.

2 Spor o prihraničné územia

Spor o prihraničné územia medzi Ruskom a Čínou možno označiť za najdlhšie trvajúci stret záujmov týchto krajín. Jeho pôvod siaha do 17. storočia, keď cárske Rusko obsadilo územia na Ďalekom východe, na ktoré si nárokovala Čína. Keďže dĺžka rusko-čínskej hranice je viac než 4300 km, dlhodobé konflikty ohrozovali regionálnu bezpečnosť, a teda jedným z hlavných cieľov zahraničných politik oboch štátov bolo udržiavať na nej pokoj. Prvé rokovania o riešení daného sporu sa začali v roku 1964. V dôsledku ochladenia vzťahov medzi ZSSR a Čínou v tom období však neboli úspešné a tvorili medzi nimi zdroj napätia. Kritickou oblasťou záujmu oboch aktérov bolo najmä územie okolo ostrova Bolšoj a Tarabarov na severovýchode Číny (pozri mapu 1). V pozadí pretrvávajúcich sporov na danom území bola popri historických príčinách najmä strategická poloha daných ostrovov na sútoku riek Amur a Ussuri, ako aj krátka vzdialenosť od mesta Chabarovsk, ktoré je po Vladivostoku druhým najväčším mestom Ďalekého východu, je administratívnym centrom kraja a sídlom ruskej vojenskej základne.

Mapa 1: Spor Ruska a Číny o prihraničné územia

Prameň: BELLACQUA, J.A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 62

Pokrok v rokovaniach bol zaznamenaný až po nástupe M. Gorbačova, ktorý vytvoril podmienky na podpísanie dvoch dohôd o pohraničných územiach. Proti uvedeným dohodám, podpísaným v rokoch 1991 a 1994, vystúpili nacionalistickí guvernéri ruských prihraničných krajov – Primorského, Amurského a Chabarovského – s tvrdením, že hranica neodráža záujmy daných regiónov a Ruskej federácie¹³. Po ďalšej sérii rokovaní v rokoch 1996 a 1997 bola už

¹³ TROUSH, S.: *Russia's Response to the NATO's Expansion: China Factor*. 1999. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/troush.pdf>

v svetle prehlbujúceho sa partnerstva medzi Ruskom a Čínou podpísaná dohoda CBM II o redukcii počtu vojenských jednotiek pozdĺž rusko-čínskej hranice. Napätie v spoločných prihraničných územiach sa opäť znížilo v roku 2004, keď prezident V. Putin odvolal nacionalistických guvernérov v predmetnom regióne. Tento krok viedol k zvýšeniu ekonomickej spolupráce medzi ruským Ďalekým východom a provinciami severovýchodnej Číny. Ukončenie riešenia sporu o rusko-čínske prihraničné územia nastalo v roku 2005, keď Rusko postúpilo územie okolo sútoku riek Amur a Ussuri Číne (pozri mapku 1).

Ďalší konflikt ruských a čínskych záujmov v prihraničných oblastiach sa spája s nárastom migrácie čínskeho obyvateľstva na ruský Ďaleký východ po páde železnej opony. Na jednej strane, daný proces je hodnotený pozitívne, pretože prispieva k prehlbovaniu ekonomickej spolupráce medzi Ruskou federáciou a Čínou. Na druhej strane, v stredno- a dlhodobom horizonte však môže v dôsledku demografických a kultúrnych rozdielov medzi skúmanými krajinami¹⁴ viesť k destabilizácii vzájomných vzťahov. V súčasnosti totiž vznikajú na ruskom teritóriu čínske osady. S prípadným nárastom ich počtu, a teda aj zvyšovaním podielu čínskeho obyvateľstva v ruských prihraničných oblastiach, sa môže čínska minorita angažovať nie len ekonomicky, ale aj politicky, čo by mohlo viesť k zvyšovaniu tlaku na štátnu suverenitu Ruska. Obavy z daného procesu možno pozorovať aj v súčasnosti, napríklad prostredníctvom vyjadrení ruského prezidenta V. Putina z roku 2006, ktorý označil prírlev čínskych migrantov do ruského Ďalekého východu spolu s nevyužívaním plného potenciálu ložisk nerastných surovín v danom regióne, za hrozbu postavenia Ruska v ázijsko-kočiomorského regióne¹⁵. Moskva sa však vo všeobecnosti uvedenými obavami hlbšie nezaobrá. Vo svojich koncepciách národnej bezpečnosti ani v koncepciách zahraničnej politiky nie je problematika migrácie medzi Čínou a Ruskom označená priamo ani nepriamo za bezpečnostnú hrozbu. Uvedená dvojakosť prístupov k danému problému môže v kombinácii s ďalšími faktormi prispieť k destabilizácii vzťahov medzi oboma skúmanými aktérmi v budúcnosti.

3 Vplyv NATO a USA na vývoj rusko-čínskych vzťahov

Ako bolo uvedené, spoločný postoj Ruskej federácie a Číny k hegemonistickému postaveniu USA, reprezentovanom aj konaním Severoatlantickej aliancie, tvoril základ ich strategického partnerstva. V súvislosti s činnosťou NATO po roku 1989, rusko-čínske vzťahy boli do istej miery ovplyvnené dvomi udalosťami: rozširovaním NATO na východ a vojenskou intervenciou NATO vo vojne v Srbsku v roku 1999.

Vyhlásenie amerického prezidenta B. Clintona z roku 1994 o ambícií prvýkrát rozšíriť členskú základňu NATO po páde bipolarity bolo prvým podnetom zintenzívnenia spolupráce Moskvy a Pekingu v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. V súlade so spoločným základným cieľom ich zahraničných politík dodnes považujú expanziu Aliancie na východ nie za posilnenie európskej dimenzie NATO (a teda posilnenie Európy ako centra moci v multipolarite), ale za snahu USA rozšíriť svoj vplyv a dosiahnuť tak unipolárnu štruktúru v medzinárodných vzťahoch. Hoci primárny deklarovaný dôvod oboch skúmaných aktérov je rovnaký, niektoré parciálne dôvody odmietania konania Aliancie poukazujú na ich rozchádzajúce sa a niekedy i protichodné zahraničnopolitické ciele. Na príklade argumentácie

¹⁴ Demografické príčiny súvisia s 20-násobne vyššou hustotou zaľudnenia v severovýchodnej Číne ako na ruskom Ďalekom východe, pričom daný trend sa ešte prehľbuje. Uvedený proces poukazuje aj na kultúrne rozdiely a orientáciu oboch krajín. Zatiaľ čo Rusko sa napriek snahe rozvíjať ázijský vektor svojej zahraničnej politiky reálne orientuje viac na západ, Čína chce zostať ázijskou mocnosťou.

BELLACQUA, J.A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 124

¹⁵ BELLACQUA, J.A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 193

oboch krajín možno jasne pozorovať pretrvávajúce proeurópske kultúrne zameranie Ruska a ázijskú orientáciu Číny.

Ruské argumenty sa pred prvým kolom rozširovania Aliancie opierali v prvom rade o ustanovenia svojej koncepcie zahraničnej politiky z roku 1993, ktorá napriek nekritickému pohľadu na Západ ukladala Rusku „*aktívne vystupovať proti snahám tretích štátov rozširovať svoju vojensko-politickú prítomnosť v krajinách priľahlých k Ruskej federácii*“¹⁶. Rozširovanie vojenských aliancií do blízkosti ruských hraníc, s explicitným vyzdvihnutím NATO, bolo označené za hrozbu aj v ruskej koncepcii národnej bezpečnosti z roku 2000 a nepriamo i v roku 2009¹⁷. V roku 1994 sa Moskva odvolávala taktiež na nepísanú dohodu s USA o usporiadaní Európy po skončení studenej vojny, podľa ktorej Rusko umožní zjednotenie Nemecka za cenu toho, že USA nebude rozširovať Alianciu na východ. V strednej a východnej Európe videla Ruská federácia v prvej polovici 90. rokov 20. storočia nárazníkovú zónu, ktorá mala udržiavať armády oboch štátov v dostatočnej vzdialenosti. Počas ďalších kôl rozširovania NATO bola škála ruských argumentov rozšírená aj o tvrdenie, že prihládajúc na pokračujúci krízový vývoj v Srbsku a Kosove po vojenských operáciách Aliancie na danom území v roku 1999, rozširovanie NATO neprispieva k napĺňaniu jedného z jeho základných cieľov, a to k zvyšovaniu bezpečnosti na európskom kontinente. Vo všeobecnosti teda možno povedať, že Rusko sledovalo svojimi argumentami vlastné záujmy týkajúce sa bezpečnostnej architektúry predovšetkým v Európe (nie v Ázii), pričom dané záujmy nekonfontovali priamo ani nepriamo ciele čínskej zahraničnej politiky.

Na druhej strane, Čína vystupovala proti expanzii NATO z pohľadu rastúcej ázijskej mocnosti. Z politicko-bezpečnostného hľadiska si uvedomovala, že z pohľadu Washingtonu môže byť v ázijsko-tichomorskej oblasti vnímaná rovnako ako Ruská federácia v Európe, čo by viedlo k prehlbovaniu vojenskej spolupráce USA s Japonskom, Kóreou a Taiwanom. To by pre Peking logicky vytváralo bezpečnostnú hrozbu. V regióne strednej Ázie sledovala Čína svojim odmietaním rozširovania Aliancie na východ dva ciele. Prioritne sa snažila zabrániť prehlbovaniu integrácie v rámci SNŠ a jej konsolidácii pod vedenie Moskvy, pretože by sa tým skomplikovali čínske ambície preniknúť na energetické trhy stredoázijských štátov. Okrem toho sa Čína od roku 1999 zameriavala i na zamedzenie prípadného šírenia amerického vplyvu v strednej Ázii. Spolu s Ruskom preto iniciovali inštitucionalizáciu regionálnej politicko-bezpečnostnej spolupráce v rámci organizácie Šanghajskej päťky, neskôr premenovanej na Organizáciu Šanghajskej spolupráce. Na európskom kontinente nepodporovala Čína rozširovanie vplyvu USA prostredníctvom NATO z dvoch dôvodov prevažne ekonomického charakteru. V dôsledku oslabenia domácej ekonomiky po ázijskej finančnej kríze v rokoch 1997 a 1998, neúspechu v prístupových rokovaníach do WTO a poklesu objemu bilaterálneho obchodu s USA videla Čína v Európe perspektívneho obchodného partnera. Rozširujúci sa vplyv USA v Európe by tak bol výraznou prekážkou v prieniku čínskej produkcie na európske trhy. V neposlednom rade, vyššia angažovanosť USA a NATO v Európe by Číne znemožnili rozvíjať obchodné kontakty vo sfére vojenskej techniky s európskymi štátmi, ktoré v tom čase neboli členmi Európskych spoločenstiev¹⁸. Pri pohľade na čínske argumenty zistíme, že ciele v ich pozadí mali širší teritoriálny a kvalitatívny záber ako v prípade Ruskej federácie a že dva z uvedených cieľov, konkrétne zabránenie konsolidácie SNŠ a snaha diverzifikovať svojich importérov zbraní, by narážali na záujmy Moskvy, a teda by mali potenciál naštrbiť bilaterálne

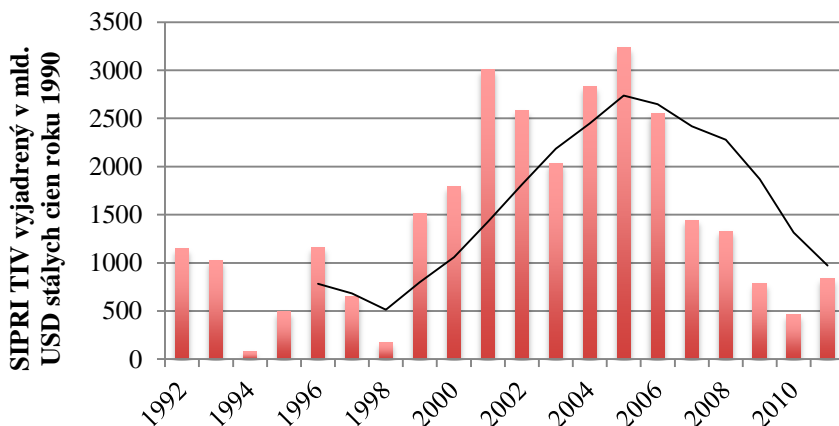
¹⁶ MELVILLE, A. – SHAKLEINA, T.: *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*. 2005. s. 36

¹⁷ Porovnaj: *Koncepcia národnej bezpečnosti Ruskej federácie. 2000 a Strategija nacionalnoj bezopasnosti Rossijskoj federacii do 2020 goda*. 2009.

¹⁸ Obchod so zbraňami nemohla Čína v tom čase rozvíjať s USA ani členmi ES z dôvodu uvalenia embarga na daný tovar v súvislosti s násilným potlačením pokojného povstania na Námestí nebeského pokoja v Pekingu v roku 1989.

čínsko-ruské vzťahy. V súvislosti s rýchlym čínskym hospodárskym rastom v posledných dvoch dekádach, zvýšeným vplyvom na globálne dianie a úrovňou ruskej hospodárskej komplementarity čínskym potrebám, však treba uviesť, že intenzita vystupovania Pekingu proti ďalším kolám rozširovania Aliancie v Európe sa postupne znižuje.

Graf 1: Vývoj exportu ruských zbraní do Číny v období 1992 – 2011

Poznámka: Stĺpcový graf zobrazuje ročné hodnoty. Líniový graf zobrazuje kľúčové priemery za predchádzajúcich päť rokov. TIV je špeciálna merná jednotka Štokholmského inštitútu pre výskum medzinárodného mieru (SIPRI), ktorá vykazuje hodnotu prevedených zbraní a nie ich predajnú cenu.

Prameň: Vlastné spracovanie autora na základe údajov z SIPRI Arms Transfer Database.

Dvadsiateho štvrtého marca 1999, trinásť dní po rozšírení Severoatlantickej aliancie o Českú republiku, Poľsko a Maďarsko, začali ozbrojené sily NATO vojenské operácie vo vojne v Kosove. Pre Čínu a Rusko toto pôsobilo ako dovtedy najsilnejší impulz prehĺbovania vzájomnej spolupráce, a to najmä v bezpečnostnej a vojensko-technologickej oblasti. Tradičný negatívny postoj oboch skúmaných aktérov k vývoju v Kosove založený na premise multipolárneho usporiadania moci bol umocnený ďalšími vonkajšími okolnosťami. V prípade Ruska išlo o znižovanie jeho postavenia počas mierových rokovaní v Rambouillete, ktoré predchádzali vojne. Naopak, čínsko-americké vzťahy ochladli v dôsledku obvinení Číny z technologickej špionáže, napätých vzťahov s Taiwanom a bombardovania čínskej ambasády v Belehrade počas vojny v Kosove. Prístup Moskvy a Pekingu k vývoju na západnom Balkáne nemožno označiť za prekvapujúci. Popri precedense, ktorý by otázka Kosova predstavovala pre ruské a čínske odštiepené oblasti, im v súhlase s vojenskou angažovanosťou NATO bránil prípadný prívlastok „veľmocenskej oligarchie“, ktorý by vznikol, ak by podporili USA a NATO¹⁹. Všetky uvedené dôvody viedli k odhodlaniu Ruska aj Číny povýšiť svoje bilaterálne vzťahy na strategické partnerstvo ako protíváhu hegemonizmu USA. Prekážky dovtedajšej vzájomnej spolupráce (spor o prihraničné územia, nehody v pohľade na energetickú spoluprácu a iné) vojna v Kosove odsunula do úzadia. Vtedajší minister zahraničných vecí I. Ivanov sa v auguste roku 1999 v tejto súvislosti vyjadril nasledovne: „*Nutnosť interakcie medzi Ruskom a Čínou v ázijsko-tichomorskej oblasti rastie vo svetle nebezpečenstva zníženia*

¹⁹ TROUSH, S.: *Russia's Response to the NATO's Expansion: China Factor*. 1999. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/troush.pdf>

regionálnej stability“²⁰. Dané vyhlásenie, nepriamo namierené voči USA, sa v najväčšej miere prejavilo v náraste výdavkov oboch štátov na obranu (s cieľom odradiť USA intervenovať do Čechenska, Tibetu a oblasti Xinjiang) a následnom raste objemu obchodu s vojenskou technikou (pozri graf 1).

Hoci v obdobiach po roku 1999 a 2003 bola medzi Ruskom a Čínou badateľná značná intenzita komunikácie v otázkach vojensko-politického charakteru, možnosť vzniku aliancie nie je pravdepodobná. Úzka vojensko-politická spolupráca by totiž ešte väčšmi antagonizovala postoj USA k Číne a Rusku, čo by skomplikovalo udržiavanie bilaterálnych obchodných vzťahov medzi skúmanými aktérmi na jednej strane a Spojenými štátmi na strane druhej. Uvedený scenár by bol v rozpore so záujmami tak Ruska, ako aj Číny, nakoľko ich ekonomická spolupráca s USA je pre nich stále prioritnejšia ako ich vzájomná obchodná výmena²¹. Prekážkou vzniku spojenectva je aj nerovnaký prístup oboch krajín k niektorým ozbrojeným respektíve potenciálne ozbrojeným konfliktom v ich blízkom zahraničí. Kým na strane Ruska ide o neochotu vojensky sa zapojiť do prípadného čínskeho konfliktu s Taiwanom, Čína, na druhej strane, nezdieľala pozície Ruskej federácie počas jej operácií v rusko-gruzínskej vojne. Okrem prioritizácie obchodnej spolupráce s USA a odmietnutia podpory Rusku v auguste roku 2008, Čína odôvodňuje svoj odmietavý postoj k vojensko-politickej aliancii i druhým determinujúcim princípom svojej zahraničnej politiky: udržiavanie formálnej nestrannosti v medzinárodných vzťahoch respektíve nezaťaženosť zahraničnej politiky spojenectvami. Formálna nestrannosť má zabrániť vnímaniu Číny ostatnými štátmi ako protizápadnej mocnosti. Inštitucionované vojensko-politické spojenectvo Číny s Ruskom by totiž mohlo viesť k poklesu obchodu a investičnej aktivity nielen zo strany Spojených štátov, ale aj ich spojencov. Z politicko-bezpečnostného hľadiska by čínske spojenectvo mohlo mať za následok konsolidáciu vojenských vzťahov USA s ich východoázijskými partnermi: Japonskom, Južnou Kóreou Taiwanom a združením ASEAN, čo by predstavovalo pre Peking novú bezpečnostnú hrozbu. Logickým dôsledkom posledne menovaného kroku by bolo prerušenie či ukončenie procesu riešenia statusu Taiwanu, nakoľko USA je v týchto rokovaniach hlavným sprostredkovateľom. Teoretickou prekážkou vytvorenia rusko-čínskej aliancie môže byť i nedoriešená otázka hospodárskych vzťahov v ich spoločnom pohraničí.

4 Vojenská spolupráca a obchod so zbraňami

Vojenská spolupráca a obchod so zbraňami patria k tradičným sféram bilaterálnej spolupráce skúmaných aktérov. Počiatočná etapa exportu ruských zbraní do Číny bola prerušená v 60. rokoch 20. storočia pre ideologický a politický rozkol medzi ZSSR a Čínou. Znovuobnovenie spolupráce v tejto oblasti sa spája s rusko-čínskym detente po nástupe M. Gorbačova. Po páde ZSSR tvoril obchod so zbraňami kľúčovú zložku vzájomných ekonomických vzťahov, keďže v Rusku mala vojenská výroba už dlhodobú tradíciu a Čína mala záujem o zväčšenie a modernizáciu svojich vojenských spôsobilostí. Vezmúc do úvahy dlhodobé napätie na rusko-čínskych hraniciach až do roku 1989, rozhodnutie M. Gorbačova o pokračovaní obchodu s vojenskou technikou ovplyvnené liberalizmom možno považovať jednak za prejav ruskej dôvery Číne a neskôr jednak i za prejav politického zblíženia oboch krajín. Z pragmatického pohľadu vojenskú spoluprácu Moskvy a Pekingu podmieňujú najmä dve navzájom súvisiace skutočnosti. Interdependencia bezpečnostných záujmov oboch štátov spôsobuje spoločnú prioritizáciu udržiavania stability ako v rusko-čínskom pohraničí, tak aj medzi krajinami ako takými. Prípadná nestabilita vojenských vzťahov by vyústila do zníženia regionálnej bezpečnosti na Ďalekom východe a následne by sa oslabilala pozícia oboch

²⁰ TROUSH, S.: *Russia's Response to the NATO's Expansion: China Factor*. 1999. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/troush.pdf>

²¹ BELLACQUA, J.A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 9

skúmaných krajín v ich prioritných bezpečnostných oblastiach²². Vzhľadom na nepriechnosť myšlienky vojensko-politickej aliancie Ruska a Číny, ich vzájomná vojenská spolupráca sa uskutočňuje vo forme transferu zbraní a know-how, spoločných vojenských cvičení, výmeny personálu a vo forme stretnutí ministrov obrany a náčelníkov generálnych štábov²³.

Pri pohľade na graf 1 zistíme, že vývoj objemu rusko-čínskeho obchodu so zbraňami po roku 1992 viac-menej kopíruje kvalitu vzťahov skúmaných subjektov (vo väčšej miere však Ruskej federácie) so Spojenými štátmi a Severoatlantickou alianciou. Počiatkové obdobie prozápadnej orientácie ruskej zahraničnej politiky spojené s poklesom hodnoty exportovaných zbraní vystriedali v roku 1994 hrozby vyplývajúce z prvého kola rozširovania NATO. V dôsledku podpisu Zakladajúceho aktu medzi Ruskou federáciou a Severoatlantickou alianciou v roku 1997²⁴ nasledovalo krátkodobé zníženie obchodu s vojenskou technikou. Markantný nárast transferu zbraní zaznamenávame po vojne v Kosove v roku 1999. Uvedený trend vystriedalo obdobie rokov 2001 až 2003, ktoré sa nieslo v znamení spolupráce Ruska a Číny s USA v boji proti medzinárodnému terorizmu. Na rozdiel od prvej polovice 90. rokov minulého storočia však daný pokles nebol relatívne vyšší, nakoľko ruské a čínske konanie po roku 2001 nebolo vedené prozápadne, ale pragmaticky. Od kritiky americkej vojenskej intervencie v Iraku v roku 2003 zo strany Moskvy a Pekingu vojenská obchodná výmena do roku 2005 rástla. Rok 2005, na rozdiel od predchádzajúcich bodov obratu, nesúvisel so zmenou kvality vzťahov skúmaných krajín s USA respektíve NATO. Hoci spúšťačom poklesu objemu obchodu s vojenskou technikou bola neúspešná dodávka zbraní z Ruska, v jej pozadí stáli najmä limity týchto obchodných vzťahov.

Za prvý limit ďalšieho rozvoja obchodných vzťahov Ruska a Číny vo sfére vojenských technológií možno označiť veľkosť technologickej medzery v danej oblasti a tempo jej zmien. Čína vstupovala do obchodu so zbraňami s cieľom modernizovať svoju armádu. Vychádzajúc z neexistence úplnej dôvery medzi danými štátmi a v dôsledku oprávnených ruských obáv, že Čína by mohla nelegálne prevziať ruské technológie (čo by sa prejavilo na ďalšom poklese dopytu zo strany Pekingu), Moskva nie je ochotná exportovať do Číny najmodernejšie ruské vojenské systémy. Vzhľadom na nedostatok investícií v ruskom hospodárstve je tiež otázne, do kedy bude Ruská federácia schopná uspokojovať modernizačné potreby čínskej armády.

Druhým významným faktorom obmedzujúcim rusko-čínsku obchodnú výmenu zbraní je prítomnosť konkurencie, a to tak z pohľadu ich dovozu do Číny, ako aj vývozu. Keďže vďaka embargu na dovoz zbraní z USA a EÚ z roku 1989 nemôže Peking oficiálne dovážať z týchto regiónov vojenskú techniku, za najväčších konkurentov Ruska v tejto obchodnej sfére možno považovať Ukrajinu a stredoázijské krajiny. Navyše, i napriek embargu sa Číne darí zvyšovať kvalitu svojich ozbrojených síl aj vďaka obchodným stykom s Európou, najmä s Francúzskom, Nemeckom a Veľkou Britániou, pomocou nákupu technológií dvojakého použitia²⁵. Na druhej strane, s postupným procesom modernizácie čínskej armády a preberaním technológií, sa Čína stáva konkurentom pre Ruskú federáciu aj v exporte vojenskej techniky.

²² V prípade Ruskej federácie by išlo o oslabenie pozície pri ďalších kolách rozširovania NATO. Postavenie Číny by sa zhoršilo v súvislosti s mocenskou rovnováhou v ázijsko-tichomorskom priestore, čím by sa zlepšili pozície Japonska, Kórei a Taiwanu, a teda aj USA.

²³ TROUSH, S.: *Russia's Response to the NATO's Expansion: China Factor*. 1999. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/troush.pdf>

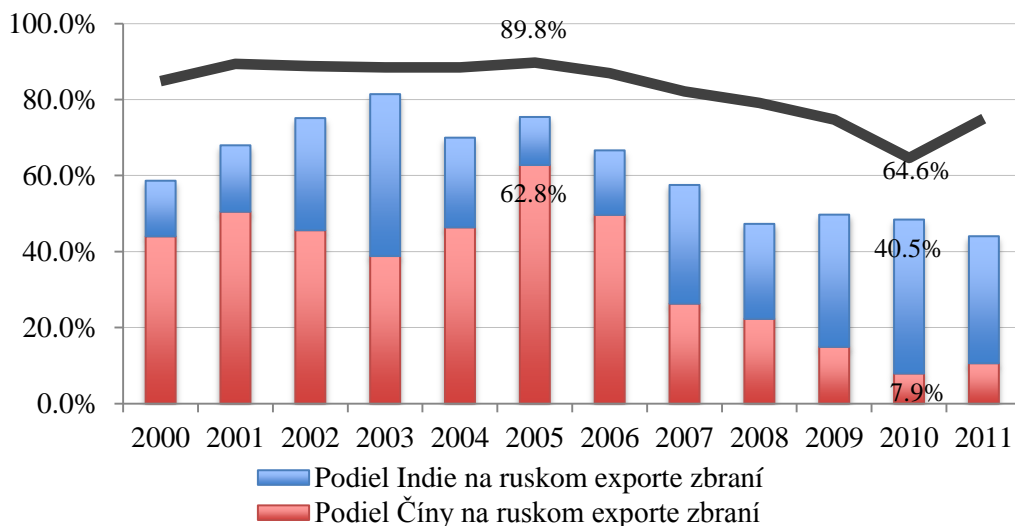
²⁴ Zakladajúci akt medzi Ruskou federáciou a NATO, podpísaný 27. mája 1997 v Paríži, bola kompromisná dohoda, ktorá upravovala podmienky vstupu Českej republiky, Poľska a Maďarska do NATO z pohľadu Ruska. Čína síce podporovala zmluvu upravujúcu vzťahy medzi Ruskom a NATO, ale súčasne neschvaľovala závery dokumentu, keďže bola presvedčená, že nezabránia ďalším konfliktom záujmov daných aktérov.

²⁵ JAKOBSON, L. et al.: *China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties*. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. 2011. s. 17

K prípadným konfliktom ich záujmov môže dôjsť v prípade snahy expanzie jedného či druhého skúmaného aktéra najmä v oblasti severnej Afriky, islamských krajinách širšieho Blízkeho východu a Indočíne²⁶.

S nedostatkom vzájomnej dôvery súvisí aj tretia prekážka ďalšieho prehĺbovania rusko-čínskej spolupráce v obchode s vojenskou technikou: ruský záujem zachovania súčasnej bezpečnostnej rovnováhy v ázijsko-pacifickom priestore. Neprimerané rozširovanie spôsobilostí čínskej armády vďaka ruskému vývozu by sa mohlo odraziť na už spomínanej obnove pretekov v zbrojení v Ázii a Tichomorí, čo by negatívne zasiahlo zahraničnopolitické záujmy Ruska aj Číny. Ruská federácia sa z uvedených dôvodov začala orientovať viac na Indiu, ktorá od roku 2007 vystriedala Čínu na pozícii najväčšieho dovozcu ruskej vojenskej techniky. Odklon Ruska od Číny v prospech diverzifikácie svojho exportu zbraní, predovšetkým do Indie, je navyše oveľa markantnejší ako zníženie dopytu Pekingu po ruskej vojenskej technike. Kým v roku 2005 predstavoval objem prevedeného tovaru do Číny 62,8 % celkového ruského exportu zbraní a 89,8 % celkového čínskeho importu zbraní, v roku 2010 tieto podiely klesli na 7,9 % z pohľadu Ruska a 64,6 % z pohľadu Číny (pozri graf 2). Uvedený trend vývoja, v ktorom význam Číny v ruskom zbrojnom priemysle klesá v prospech Indie, má teda potenciál pôsobiť ako destabilizujúci prvok v bilaterálnych rusko-čínskych vzťahoch v budúcnosti.

Graf 2: Vývoj obchodu so zbraňami medzi Ruskom, Čínou a Indiou v období 2000 – 2011

Prameň: Vlastné spracovanie autora na základe údajov z SIPRI Arms Transfer Database.

Okrem vyššie uvedených faktorov môžu ďalší vývoj obchodu so zbraňami mierne negatívne ovplyvniť aj úvahy o tom, do akej miery je ruská výhoda vlastníctva zbraňových systémov kompenzovaná čínskou výhodou početnosti armády. Pred realizáciou konečného

²⁶ V oblasti severnej Afriky boli v roku 2011 najvýznamnejšími partnermi Ruska v obchode so zbraňami Alžírsko, Egypt a Sudán. Čína v roku 2010 exportovala najmä do Egyptu a Alžírsku. V regiónoch širšieho Blízkeho východu a Indočíne sa Rusko v roku 2011 zameralo na Indiu (ktorá bola v danom roku s 33,4 %-ným podielom na ruskom exporte zbraní najväčším importérom), Mjanmarsko, Irak a Afganistan. Čína, naopak, vyviezla v roku 2011 najviac zbraní do Pakistanu (66,2 %), Bangladéšu, Iránu a Mjanmarska.

SIPRI Arms Transfer Database. 2012. Dostupné na internete: <http://www.sipri.org/databases/armstransfers>

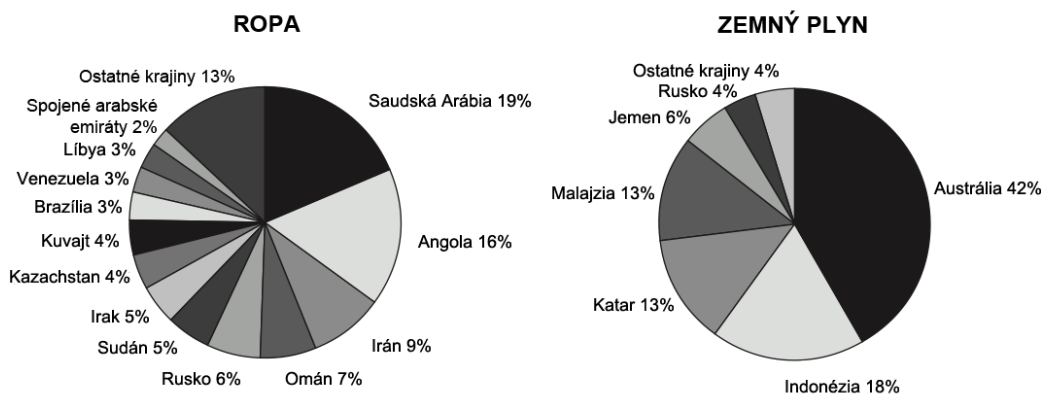
riešenia otázok rusko-čínskeho pohraničia musela mať ruská strana navyše na zreteli hrozby, ktoré by jej export armádnej techniky Číne mohol vyvolať i na jej vlastných hraniciach.

I napriek uvedeným obmedzeniam a konfliktom záujmov by bolo mylné tvrdiť, že v súčasnosti hrá vzájomný obchod s vojenskou technikou podružnú funkciu v rusko-čínskych bilaterálnych vzťahoch. S pomalou sa zvyšujúcou objemom obchodu s energetickými zdrojmi tvorí stále dve najdôležitejšie oblasti hospodárskej spolupráce medzi skúmanými štátmi.

5 Spolupráca v oblasti energetiky

Popri obchode s vojenskou technikou predstavuje spolupráca Ruska a Číny v sektore energetiky druhú kľúčovú oblasť ich hospodárskych vzťahov. Obe krajiny majú na rozvoj týchto vzťahov najlepšie predpoklady. V prvom rade, ich energetické záujmy sú značne komplementárne. Na jednej strane, Rusko disponuje 8. najväčšími zásobami ropy a najväčšími zásobami zemného plynu, ktorých ťažba tvorila v období rokov 2000 až 2008 v priemere 20 až 25 % ruského HDP²⁷. Na druhej strane, Čína vystupuje ako najväčší svetový spotrebiteľ energií, ktorá v záujme udržania svojho rapidného ekonomického rastu posledných dvoch dekád potrebuje včasné dodávky energonosičov v dostatočnom objeme. Strategickým cieľom oboch štátov je taktiež diverzifikácia svojich importných respektíve exportných partnerov. Zatiaľ čo Ruská federácia má záujem o zníženie svojej závislosti od exportu ropy a zemného plynu na západ, Čína sa usiluje o diverzifikáciu svojho importu energetických surovín, čím by sa znížila jej závislosť od dodávok z Blízkeho východu. Okrem vzájomnej tvorby ponuky a dopytu podmienky rusko-čínskej energetickej spolupráce zjednodušuje geografická blízkosť ložiská ruských nerastných surovín k Číne a tradičná stabilita vo vzájomných vzťahoch.

Graf 3: Teritoriálna štruktúra importu ropy a zemného plynu do Číny v roku 2010

Prameň: JAKOBSON, L. et al.: China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties. In SIPRI Policy Paper No. 29. 2011. s. 28

Napriek uvedeným skutočnostiam rozvoj spolupráce Moskvy a Pekingu nenapreduje želaným tempom, keďže od začiatku úvah o rusko-čínskej energetickej spolupráci v roku 1994 bolo prijatých len niekoľko dohôd, čoho dôsledkom bol v roku 2010 len 6 %-ný podiel Ruska na celkových dodávkach ropy a 4 %-ný podiel na celkových dodávkach zemného plynu do Číny (pozri graf 3). Dôvody, prečo daná kooperácia dodnes nedosiahla svoj potenciál možno rozdeliť do dvoch navzájom súvisiacich skupín. Prvá skupina príčin súvisí so všeobecnými

²⁷ Porovnaj: Economic and Social Indicators of the Russian Federation. In *CIDOB International Yearbook*, 2010. a World Bank Data

podmienkami dodávok ruských energonosičov do Číny. Druhá je úzko spojená s technickým zabezpečením prepravy predmetných fosílnych palív. Okrem uvedených skupín je rusko-čínska spolupráca v tejto oblasti značne ovplyvnená energeticko-mocenskými záujmami oboch skúmaných aktérov v regióne strednej Ázie.

Všeobecné príčiny vyplývajú z protichodných predstáv oboch zmluvných partnerov ohľadne ceny obchodovaných komodít, ich množstva, včasnosti a kvality. Záujmy Ruskej federácie a Číny narážajú aj v otázke čínskych investícií do ruského ťažobného priemyslu. Technické dôvody slabej úrovne vzťahov v oblasti obchodu s energiami sa v prípade ropy do januára roku 2011 týkali stavby ropovodného potrubia z ruskej Sibíri do severovýchodnej Číny. Priame potrubné prepojenie medzi Ruskom a Čínou na prepravu zemného plynu ešte postavené nie je. Pôvod slabého tempa rozvoja energetickej spolupráce tkvie okrem iného aj v dlhodobom protichodnom odhodlaní Pekingu a Moskvy dovážať respektíve vyvážať fosílnu palivá. Kým do konca 20. storočia nebola Čína nútená riešiť otázky energetickej bezpečnosti a rokovania o stavbe potrubí odkladala s cieľom zlepšiť cenové podmienky obchodu, jej rýchly ekonomický rast po roku 2000 v kombinácii s rastúcimi cenami energií stimuloval čínske úsilie o prehĺbvanie energetickej kooperácie s Ruskom, pri stálom tlaku na udržiavanie relatívne nízkych cien fosílnych palív. Na druhej strane, Ruská federácia kládla dôraz na zefektívnenie obchodu s energonosičmi s Čínou do roku 2000 v súvislosti s nízkymi cenami ropy a zemného plynu v danom období, čo sa odrážalo na nedostatku ruských finančných prostriedkov alokovaných nielen v energetickom priemysle a jeho modernizácii, ale aj hospodárstve ako takom. Od začiatku 21. storočia sa však odhodlanie Moskvy exportovať fosílnu palivá do Číny znížilo, a to najmä v dôsledku rastúcich mocenských záujmov Číny a geopolitických implikácií daného trendu, využitia dodávok palív ako nástroja ruskej zahraničnej politiky a snahy udržiavať vysoké ceny energonosičov vo svojich obchodných vzťahoch.

Súčasný konflikt názorov v otázke ceny fosílnych palív má základ v nesúlhlase Číny platiť ruským energetickým spoločnostiam ceny, ktoré sú účtované európskym krajinám. Svoj postoj odôvodňuje nižšími transportnými nákladmi²⁸. Rusko, na druhej strane, požaduje ceny aktuálne platné na svetových trhoch, aby jednak zabránilo Číne diktovať podmienky importu a jednak zabezpečilo dostatočnú výnosnosť novopostavených ropovodných a plynovodných potrubí²⁹. V súvislosti s poklesom exportu zbraní od roku 2006, následným ruským obchodným deficitom s Čínou a strategickým cieľom ruskej zahraničnej politiky diverzifikovať svoju komoditnú štruktúru exportu, Moskva navyše podmieňovala vývoz fosílnych palív do Číny záväzkom Číny, dovážať ruské priemyselné výrobky. Vzhľadom na špecializáciu a komparatívne výhody Číny vo výrobe širokej škály priemyselných výrobkov je pochopiteľné, že čínska strana danú podmienku odmieta. V pozadí ruskej argumentácie teda možno badať využitie energetickej karty ako nástroja zahraničnej politiky Moskvy. Z dôvodu všetkých spomenutých čínskych výhrad zvažovala Moskva do roku 2009 v otázke dovozu ropy aj výstavbu jedinej vetvy ropovodu medzi východnou Sibírou a Tichým oceánom – tzv. ropovod ESPO, ktorý by cez ruský Ďaleký východ obchádzal čínske územie a končil by v Japonsku a Južnej Kórei. K zmene ruského prístupu došlo v roku 2009, keď v dôsledku globálnej ekonomickej krízy a nedostatku likvidity podpísala Moskva s Pekingom dohodu o výstavbe ropovodu do čínskej rafinérie Daqing a 20-ročných dodávkach ropy do Číny v objeme 15 miliónov ton ročne výmenou za pôžičku 25 mld. USD proti hospodárskej recesii³⁰. K rozšíreniu tejto metódy spolupráce v energetickej oblasti prispela tiež dohoda „Ropa za úvery“ podpísaná v septembri roku 2010, opäť v kontexte svetovej hospodárskej krízy. Pri pohľade na

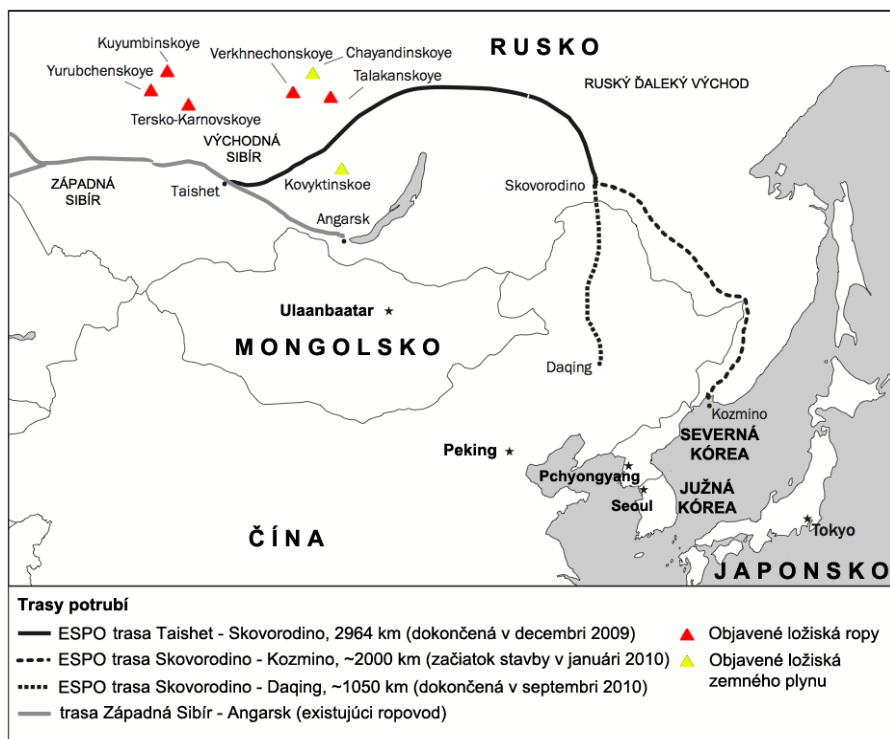
²⁸ JAKOBSON, L. et al.: China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. 2011. s. 34-35

²⁹ BELLACQUA, J.A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 152, 279

³⁰ JAKOBSON, L. et al.: China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. 2011. s. 29

podmienky, za ktorých Ruská federácia súhlasila s výstavbou potrubí a dodávkou ropy do Číny, sa možno domnievať, že za normálnych okolností by Moskva nebola ochotná ustúpiť zo svojich pozícií, čo možno považovať za faktor obmedzujúci úroveň energetickej spolupráce medzi skúmanými štátmi.

Mapa 2: Trasy ropovodu ESPO

Prameň: JAKOBSON, L. et al.: *China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties*. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. 2011. s. 30

Hoci sa sprevádzkovanie čínskej vetvy ropovodu ESPO medzi ruským Skovorodinom a čínskym Daqingom (pozri mapu 2) v januári roku 2011 pokladá za míľnik rusko-čínskej kooperácie, nevyriešilo všetky otázky, ktoré s tým súvisia. Za zmienku stoja predovšetkým obavy Pekingu z nedodržavania včasnosti a dohodnutého objemu dodávok ropy z Ruskej federácie, ktoré vychádzajú predovšetkým z vyčerpatelnosti východosibirských ložísk a prenosovej kapacity ropovodu ESPO (berúc do úvahy, že jeho druhá vetva bude končiť v Kozmine s napojením na Japonsko)³¹. Vezmúc do úvahy všetky ruské argumenty v kontexte exportu ropy do Číny a čínske obavy z neobdržania včasných dodávok v dostatočnom množstve, nie je prekvapujúce, že Peking rozvíja energetickú spoluprácu aj s krajinami strednej Ázie.

Na rozdiel od rokovaní o transporte ropy, negociácie týkajúce sa dodávok zemného plynu ešte nedosiahli významnejší úspech. Za zmienku stojí plánovaná výstavba plynovodov z ruského Tajsetu do provincie Ujgursko v západnej Číne (tzv. projekt „Altaj“) a z oblasti ruského Sachalinu do provincií severovýchodnej Číny. Realizáciu oboch uvedených projektov však môže spomaliť viacero exogénnych ako aj endogénnych faktorov, nakoľko uvedenie

³¹ JAKOBSON, L. et al.: *China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties*. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. 2011. s. 30-31

západného plynovodu do prevádzky sa očakáva najneskôr v roku 2015 a východného plynovodu najskôr v roku 2015³². Situáciu nezjednodušuje ani skutočnosť, že Ruská federácia a Čína doposiaľ nedospejú ku konečnej dohode o zvýšení objemu dodávok zemného plynu³³.

Relatívnu stagnáciu vývoja vzájomných energetických vzťahov využíva vo svoj prospech najmä Čína. Majúc na zreteli primárny záujem čínskej zahraničnej politiky jednak v sfére energetiky (diverzifikáciu importérov energonosičov) a jednak v regionálnom meradle (stať sa mocnosťou v strednej a severovýchodnej Ázii), Čína spolupracuje s Mjanmarskom od roku 2011 pri výstavbe spoločného plynovodu, so stredoázijskými republikami otvorila plynovod z Turkmenistanu v roku 2009 a s Kazachstanom v roku 2005 sprevádzkovala ropovod obchádzajúci ruské územie. Pozíciu Číny ešte zosiluje ruská kapitálová podvyživenosť, ktorá komplikuje nevyhnutnú modernizáciu ruskej techniky a výskum nových ložísk fosílnych palív. Bez prílevu zahraničných investícií a dlhodobých zmlúv na dodávky ropy a zemného plynu, okrem iných aj z Číny, nebude pre Ruskú federáciu rentabilné budovať ďalšie prepravné potrubia. Uvedená skutočnosť však naráža na využívanie energetickej politiky ako nástroja presadzovania ruských národných záujmov v zahraničí. Keďže energetika, ako nástroj ruskej zahraničnej politiky, ešte má potenciál ovplyvňovať vzájomné vzťahy oboch skúmaných aktérov aj v iných oblastiach, Moskva vytvára svojím konaním prekážky čínskym ropným a plynovým spoločnostiam investovať v energetickom sektore, najmä v jeho ťažobnej sfére³⁴.

Na pokles prioritizácie vzťahov s Čínou v ruskom ťažobnom priemysle, nechotu ohroziť energetiku ako prostriedok dosahovania národných záujmov Ruska a na prevažujúcu orientáciu daného aktéra na Západ jasne poukazuje aj dohoda o strategickom partnerstve medzi najväčšou ruskou ropnou spoločnosťou Rosneft a americkou spoločnosťou Exxon Mobil z augusta roku 2011. Všeobecné formulácie prvotnej zmluvy boli značne skonkretizované dohodou zo 17. apríla 2012, keď sa obe spoločnosti dohodli na spoločných výskumných projektoch a ťažbe fosílnych palív z Arktického oceánu, Čierneho mora, Kanady, Texasu a Mexického zálivu. Súčasťou dohody je aj počiatočné financovanie operácií spoločnosťou Exxon Mobil, ktoré môže byť navýšené v prípade priaznivých výsledkov spolupráce³⁵. Pri pohľade na predmet zmluvy a ochotu Moskvy prijať investíciu do ťažobného priemyslu (teda takú, s ktorou nesúhlasí v prípade Číny) je badať odlišnosť prístupu Ruska k Číne a USA. Uprednostnenie americkej spoločnosti pred spoluprácou s Čínou nepriamo potvrdzuje vyššie analyzovanú relatívnu stagnáciu v rusko-čínskych energetických vzťahoch a následné úsilie Moskvy hľadať zdroje zahraničných investícií do skúmaného odvetvia inde, predovšetkým v regiónoch, v ktorých by využitie energetickej karty nebolo účinným prostriedkom

³² JAKOBSON, L. et al.: China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. 2011. s. 34

³³ Rokovania zlyhávajú pre nehody Ruska a Číny v otázke ceny zemného plynu. Aktuálnym predmetom rokovaní je kontrakt na dodávky plynu počas 30 rokov s hodnotou cca. 1 mld. USD. UPADHYAY, D.: Putin Resets Russia-China Relations Ahead of His Return to Presidency. In *Russia&India Report*. 2011. Dostupné na internete: http://indrus.in/articles/2011/10/26/putin_resets_russia-china_relations Ahead_of_his_return_to_presidenc_13167.html

³⁴ Za hlavné prekážky zvyšovania objemu čínskych investícií v ruskom ťažobnom priemysle označujú Han Lihua, profesor Univerzity medzinárodného podnikania a obchodu v Pekingu, a Hu Renxia, profesor Jilin University, nasledovné: neistota týkajúca sa ruskej legislatívy, nedostatočná transparentnosť, nezrovnalosti medzi federálnym právnym poriadkom a regionálnymi právnymi poriadkami, pravdepodobnosť neočakávaných zmien v relevantných zákonoch a požiadavka zachovania ruskej kontroly nad riadením podnikov.

JAKOBSON, L. et al.: China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. 2011. s. 32

³⁵ Exxon a Rosneft chystajú ťažbu v Arktíde. In *Sme*. 2012. Dostupné na internete: <http://ekonomika.sme.sk/c/6344059/exxon-a-rosneft-chystaju-tazbu-v-arktide.html>

dosahovania svojich záujmov. Uvedené strategické partnerstvo medzi korporáciami Rosneft a Exxon Mobil môže tiež slúžiť ako príklad hospodárskej a investičnej orientácie Ruskej federácie na Spojené štáty a Západ, ktorý má do istej miery potenciál pôsobiť ako prekážka ďalšieho prehĺbovania rusko-čínskej spolupráce v oblasti energetiky.

Paradoxne vo vzťahu k predchádzajúcim informáciám, no v súlade s rétorikou oboch skúmaných aktérov, možno, pochopiteľne, interpretovať rozhodnutie Číny zo 6. septembra 2012, ktorým Peking zaviedol použitie čínskeho yuanu do zahraničného obchodu s ropou so svojimi obchodnými partnermi – teda s komoditou, ktorá je od 70. rokov minulého storočia denominovaná v medzinárodnom obchode v USD. Na dané vyhlásenie, priamo naväzujúce na dohodu Ruska a Číny z novembra roku 2010 o vynechaní amerického doláru z rusko-čínskych obchodných transakcií a jeho nahradení ruským rubľom a čínskym yuanom, možno nazerať cez prizmu ako politických, tak aj ekonomických vzťahov týchto aktérov. Z hľadiska politických vzťahov sa dá považovať za ďalší prejav zjednotenej stratégie Moskvy a najmä Pekingu v procese odklonu ekonomického ťažiska svetovej ekonomiky a politiky z euroatlantickej oblasti na oblasť tichomorskú, keďže daný krok má silný potenciál oslabiť postavenie USD ako svetovej rezervnej meny v prospech čínskeho yuanu. Odvolávajúc sa však na záver, že k prehĺbovaniu rusko-čínskej spolupráce dochádzalo najmä v časoch napätých vzťahov skúmaných aktérov s USA a aktuálnou kvalitou týchto vzťahov, predpokladáme, že uvedený krok je skôr individuálnym rozhodnutím čínskej vlády s cieľom posilniť postavenie Číny v ázijsko-tichomorskom priestore a v globálnom meradle, ako koordinovanej činnosťou Moskvy a Pekingu so snahou vytvoriť z Číny a Ruska ďalšie póly moci vo svetovej ekonomike a politike. Z ekonomického hľadiska môže využitie yuanu pri obchode s ropou a domácich mien pri ostatných obchodných transakciách stimulovať ako obchodnú výmenu energonosičov, tak aj hospodársku spoluprácu Ruska a Číny ako takú. Na druhej strane existuje istý potenciál, že čínske rozhodnutie o nepriamom oslabení pozície USD sa negatívne premietne do bilaterálnych obchodných či investičných vzťahov Ruska a Číny na jednej strane a Spojených štátoch na strane druhej. Uvedený scenár by potom narážal na doterajší stav, ktorý je postavený na preferencii bilaterálnych hospodárskych vzťahov Ruska a Číny s USA pred vzájomnou ekonomickou spoluprácou oboch skúmaných aktérov.

6 Mocenské záujmy Ruska a Číny v strednej Ázii

Okrem všetkých doposiaľ skúmaných faktorov a oblastí kooperácie ovplyvňujú vzájomné hospodárske i politicko-bezpečnostné vzťahy skúmaných krajín aj ich mocenské záujmy v regióne Strednej Ázie. Z hľadiska vojenskej bezpečnosti je daný región teritóriom, na ktorom prebieha efektívna a bezkonfliktná spolupráca medzi Moskvou a Pekingom. Na druhej strane, obaja skúmaní aktéri majú v stredoázijských republikách svoje mocenské záujmy, ktoré sú neraz navzájom sporné. Ústredné miesto v rusko-čínskych konfliktoch týkajúcich sa strednej Ázie majú najmä ložiská ropy a zemného plynu. Kým Ruská federácia si chce udržať v predmetnom regióne výlučný vplyv v dôsledku historického členstva daných republík v ZSSR a dlhodobej prioritizácie regiónu ako „blízkeho zahraničia“ vo svojej zahraničnej politike, Čína sa o toto energeticky bohaté územie zaujíma z pozície nastupujúcej svetovej mocnosti.

Moskva a Peking zdieľajú rovnaký postoj k strednej Ázii v základných otázkach vojenskej bezpečnosti. Spoločne vystupujú predovšetkým proti trom fenoménom: terorizmu, separatizmu a extrémizmu³⁶. Ich spoločný záujem – stabilizácia podmienok v strednej Ázii – vychádza z ich snahy zabrániť prenikaniu daných javov do okrajových častí svojich území (čínska Ujgurská oblasť a ruské južné prihraničné regióny), ktoré sú značne ovplyvnené islamom a v ktorých by také šírenie zvyšovalo tlak na štátnu suverenitu a teritoriálnu integritu Ruska, respektíve Číny. Jednotné rusko-čínske kroky v tomto kontexte možno pozorovať nielen

³⁶ BELLACQUA, J.A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 235

bilaterálne, ale predovšetkým multilaterálne a v spolupráci s tretími krajinami. Na multilaterálnej úrovni sa danou problematikou zaoberajú skúmané štáty v rámci Šanghajskej organizácie spolupráce, ktorej cieľmi majú byť okrem iných aj udržiavanie pokoja na hraniciach, zvyšovanie vzájomnej dôvery medzi členskými štátmi i rozvoj ekonomickej spolupráce³⁷. Pôsobenie Ruska, Číny a Šanghajskej organizácie bolo navyše od októbra roku 2001 posilnené ich podporou amerických operácií proti hnutiu Taliban v Afganistane. Za ďalší prejav spoločného postoja Moskvy a Pekingú v otázke boja proti terorizmu, extrémizmu a separatizmu možno označiť i súhlas s výstavbou americkej vojenskej základne v Kirgizsku v decembri roku 2001. Od roku 2005 však obe krajiny žiadajú stiahnutie americkej armády zo Strednej Ázie.

Na rozdiel od otázok vojenskej bezpečnosti, v hospodárskych vzťahoch medzi Strednou Áziou a Ruskom, resp. Čínou je badať rastúce napätie. Ústredným motívom zrážky záujmov skúmaných aktérov je prístup k energetickým zdrojom v danej oblasti. Kým Ruská federácia sa snaží ovládaním stredoázijských republík upevniť svoju dominanciu v oblasti exportu ropy a zemného plynu, Čína chce dané ruské úsilie nielen oslabiť, ale aj rozvíjať ďalšie zahraničnoobchodné vzťahy s regiónom. Profesor Čínskej akadémie sociálnych vied Xing Guangcheng vysvetľuje prístup Pekingú k predmetnému regiónu nasledovne: „Čína rešpektuje prítomnosť Ruska v Strednej Ázii a nesnaží sa ho nahradiť, ale je proti ruskej dominancii v regióne“³⁸. Uvedený prístup vychádza z vyššie spomenutých cieľov čínskej zahraničnej politiky voči Ruskej federácii i všeobecne, ktoré predpokladajú postavenie Číny ako mocnosti v strednej a severovýchodnej Ázii a diverzifikáciu exportérov fosílnych palív. Ani jeden z týchto cieľov však nekorešponduje so záujmami Ruskej federácie.

Prejavujú tichých zrážok mocenských záujmov Moskvy a Pekingú v strednej Ázii sa začali objavovať nielen vo sfére energetiky, ale aj na multilaterálnej úrovni. V otázke dodávok ropy a zemného plynu Číne ide najmä o sprevádzkovanie ropovodu z Kazachstanu a plynovodu z Turkmenistanu. Na druhej strane, u Ruska bolo možné pozorovať úvahy o výstavbe potrubí na východ, ktoré by obchádzali čínske územie a končili sa v Japonsku a Kórei, a to už počas prvého funkčného obdobia V. Putina na poste ruského prezidenta. Oblasť energetiky sa vplyvom moderného multivektorového chápania bezpečnosti odrazila aj na regionálnych multilaterálnych fórach, v ktorých vystupujú všetky tri zúčastnené strany. Oficiálne vyhlásenia predstaviteľov Ruska a Číny síce nenaznačujú väčšie názorové konflikty, obe krajiny kladú nepriamo väčší dôraz na odlišné bezpečnostné organizácie. Čína, uvedomujúc si svoj status vo svetovej ekonomike a politike, preferuje dialóg v rámci Šanghajskej organizácie spolupráce. Na druhej strane, relatívne slabšia Ruská federácia sa snaží stredoázijské republiky väčšmi pripútať a svoje záujmy presadzovať prostredníctvom Organizácie zmluvy kolektívnej bezpečnosti (CSTO) a Eurázijského hospodárskeho spoločenstva (EurAsEC) – teda pomocou organizácií, do ktorých Čína nepatrí³⁹.

ZÁVER

Analýza vývoja rusko-čínskych vzťahov od roku 1991 preukázala, že k ich prehĺbovaniu na politickej i hospodárskej úrovni dochádzalo najmä v obdobiach, keď obe skúmané krajiny vystupovali proti unilaterálnemu pôsobeniu USA a NATO. Z politického hľadiska možno teda súčinnosť oboch krajín vo vyvažovaní hegemonného postavenia Spojených štátov považovať za hlavný motor ich spolupráce. Destabilizujúci článok daného prístupu tvoria hospodárske vzťahy a previazanosť Číny, respektíve závislosť Ruska na jednej

³⁷ WILSON, J.L.: *Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the post-Soviet Era*. 2004. s. 54

³⁸ JAKOBSON, L. et al.: China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. 2011. s. 12

³⁹ Porovnaj: WILSON, J.L.: *Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the post-Soviet Era*. 2004. s. 53 a BELLACQUA, J.A.: *The Future of China-Russia Relations*. 2010. s. 5-6

strane, od USA na strane druhej. Obe skúmané krajiny totiž uprednostňujú ich ekonomickú spoluprácu s USA pred vzájomnou obchodnou výmenou. Hospodárske prepojenie Ruska a Číny pritom tvorí najslabší článok ich vzťahov, a to i napriek ich pevným historickým základom v podobe obchodu s vojenskou technikou. Vo svetle novovznikajúcej štruktúry medzinárodných vzťahov, modernej koncepcie multivektorovej bezpečnosti a vyššie uvedených všeobecných limitujúcich faktorov nedosahuje kooperácia vo sfére energetiky, dominantnom odvetví ruského hospodárstva, svoj potenciál. Naopak, i napriek schopnosti oboch aktérov sa v tejto oblasti dopĺňať, pozorujeme v nej obdobie dlhodobej stagnácie. Konflikt energetických i mocenských záujmov sa prejavuje aj v strednej Ázii. Vezmúc do úvahy uvedený konflikt a ich spoluprácu v boji proti terorizmu, separatizmu a extrémizmu v danom regióne, Stredná Ázia môže slúžiť ako príklad kontrastu kvality ekonomických a politicko-bezpečnostných vzťahov skúmaných aktérov. Tradičný zdroj prehlbovania hospodárskej spolupráce medzi Ruskom a Čínou, spomínaný obchod so zbraňami, taktiež stráca potenciál ďalej rozvíjať spoločný hospodársky dialóg. Príčiny v tomto prípade spočívajú v prvom rade v snahe obidvoch aktérov nespustiť nové kolo zbrojenia v regióne východnej Ázie (Taiwane, Japonsku a Južnej Kórei) v dôsledku zvyšovania kvantitatívnych a technologických vojenských spôsobilostí Číny. V súvislosti s kapitálovou podvyživenosťou ruského hospodárstva je taktiež otázne, či je Rusko schopné naďalej dlhodobo dodávať svoju vojenskú techniku do Číny. Nepriaznivo môže v tomto kontexte pôsobiť aj reorientácia ruského exportu zbraní z Číny na Indiu, s ktorou Peking vedie špecifický druh studenej vojny o vedúce postavenie nielen v Ázii, ale aj v globálnom meradle. Napriek spomenutým nedostatkom by bolo však mylné tvrdiť, že obchodná výmena zbraní a palivových zdrojov medzi Ruskou federáciou a Čínou sa v budúcnosti stane menej dôležitou.

Na základe všetkých uvedených skutočností nemôžeme jednoznačne odpovedať na otázku, či rusko-čínske partnerstvo predstavuje hrozbu pre Západ. Na jednej strane, prevažujúca politicko-bezpečnostná jednota v kombinácii s rozdielnymi ekonomickými záujmami netvorí zdravý základ prehlbovania rovnocenného partnerstva medzi skúmanými aktérmi. Základné faktory ťahajúce doterajšiu spoluprácu, hegemonizmus USA a kontroverzné pôsobenie NATO, postupne slabnú a ďalší spoločný záujem, boj proti fenoménu oslabujúcich teritoriálnu integritu štátu, naráža na nezhody v sfére hospodárstva. Niektoré otázky regionálnej bezpečnosti, najmä v súvislosti s dlhodobými dôsledkami čínskej migrácie do ruských prihraničných oblastí, sú v úzadí spoločných záujmov. Za inak nezmenených vonkajších podmienok je preto možné očakávať, že rusko-čínsky vzťah bude mať v budúcnosti charakter vysoko pragmatického partnerstva s prevahou Číny, v ktorom sa oba štáty budú môcť spoľahnúť na svoju stabilitu a rovnaký názor na viaceré kľúčové otázky medzinárodných vzťahov. Pokiaľ by malo dôjsť k prehodnoteniu postojov k rozšíreniu vzájomnej spolupráce, Rusko aj Čína sa môžu obrátiť na rôzne svetové regióny. Tento scenár však nepovažujeme v dôsledku spoločných znakov oboch štátov za pravdepodobný. Na druhej strane, situácia sa však môže radikálne zmeniť, pokiaľ by mali USA ambície pôsobiť jednostranne v ázijsko-tichomorskom priestore, ktorý sa od roku 2012 stal prioritnou oblasťou ich zahraničnej politiky. V takom prípade sa môže rusko-čínska spolupráca rýchlo skonsolidovať a predstavovať tak pre Západ bezpečnostnú hrozbu.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BELLACQUA, J.A. (2010): *The Future of China-Russia Relations*. Lexington : The University Press of Kentucky, 2010. 360 s. ISBN 978-0-8131-2563-3
2. *China Trade Statistics* [online]. Brussels : European Commission, 2012. Dostupné na internete: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf
3. Economic and Social Indicators of the Russian Federation. In *CIDOB International Yearbook 2010* [online]. Barcelona : CIDOB, 2010. ISSN 1133-2743. Dostupné na

- internete:http://www.cidob.org/en/content/download/25727/313727/file/Rusia_INDICADORES+ECONOMICOS+RUSIA_ANG.pdf
4. Exxon a Rosneft' chystajú ťažbu v Antarktíde. In *SME* [online]. 19. apríl 2012. [cit. 20.4.2012]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.sme.sk/c/6344059/exxon-a-rosneft-chystaju-tazbu-v-arktide.html>
 5. *From Transition to Development: a Country Economic Memorandum for the Russian Federation* [online]. Moskva : Svetová banka, 2005. 156 s. ISBN 5-9900591-1-6. Dostupné na internete: <http://go.worldbank.org/Y9YXEF31H0>
 6. *GDP Growth (Annual %)* [online]. Databáza Svetovej banky. 2012. [cit. 20.4.2012]. Dostupné na internete: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/1W?page=3&display=default>
 7. Globaltimes.cn: Past Difficulties Won't Affect Good Sino-Russian Relations. In *Global Times* [online]. 15. Október 2009. [cit. 29.12.2012]. Dostupné na internete: <http://www.globaltimes.cn/opinion/commentary/2009-10/477665.html>
 8. HAO, L. (2010): China-Russia Currency Agreement Further Threatens U.S. Dollar. In *International Business Times* [online]. 24. November 2010. [cit. 29.12.2012]. Dostupné na internete: <http://www.ibtimes.com/china-russia-currency-agreement-further-threatens-us-dollar-248338>
 9. HUISKEN, R. (2009): *Rising China: Power and Reassurance*. Canberra : ANU E Press, 2009. 199 s. ISBN 978-1-9215-3659-8
 10. JAKOBSON, L. et al. (2011): China's Energy and Security Relations with Russia: Hopes, Frustrations and Uncertainties. In *SIPRI Policy Paper No. 29*. October 2011, ISBN 978-91-85114-66-5 Dostupné na internete: <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP29.pdf>
 11. *Koncepcia národnej bezpečnosti Ruskej federácie* [online]. Moskva, 2000. [cit. 5.9.2011]. Dostupné na internete: <http://stary.mepoforum.sk/index.php?id=80&downid=66>
 12. MELVILLE, A. – SHAKLEINA, T. (2005): *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*. Budapest : Central European University Press, 2005. 496 s. ISBN 963-7326-17-0
 13. MILLS, I. (2011): A New Era in China-Russia Relations? In *World Politics Review* [online]. 18. október 2011, [cit. 2012-04-02]. Dostupné na internete: <http://www.worldpoliticsreview.com/articles/10369/a-new-era-in-china-russia-relations>
 14. RANETA, L. (2012): *Ekonomika štátov SNŠ*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. 251 s. ISBN 978-80-225-3434-5
 15. SCHORTGEN, K. (2012): Dollar No Longer Primary Oil Currency as China Begins to Sell Oil Using Yuan. In *examiner.com* [online]. 12. september 2012. [cit. 29.12.2012]. Dostupné na internete: <http://www.examiner.com/article/dollar-no-longer-primary-oil-currency-as-china-begins-to-sell-oil-using-yuan>
 16. *SIPRI Arms Transfer Database*. Stockholm : SIPRI, 2012. [cit. 15.4.2012]. Dostupné na internete: <http://www.sipri.org/databases/armstransfers>
 17. *Strategija nacionalnoj bezopasnosti Rossijskoj federacii do 2020 goda* [online]. Moskva, 2009. [cit. 5.9.2011]. Dostupné na internete: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>
 18. SUTTER, R.G. (2010): *Chinese Foreign Relations: Power and Policy Since the Cold War*. 2nd Edition. Lanham : Rowman&Littlefield Publishers, 2010. 433 s. ISBN 978-0-7425-6695-8
 19. TROUSH, S. (1999): *Russia's Response to the NATO Expansion: China Factor*. Moscow : NATO Democratic Institutions Fellowship, 1999. 34 s. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/troush.pdf>
 20. UPADHYAY, D. (2011): Putin Resets Russia-China Relations Ahead of His Return to Presidency. In *Russia&India Report* [online]. 26. október 2011, [cit. 2012-04-02].

- Dostupné na internete: http://indrus.in/articles/2011/10/26/putin_resets_russia-china_relations_ahead_of_his_return_to_presidenc_13167.html
21. WILSON, J.L. (2004): *Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the post-Soviet Era*. Armonk : M.E.Sharpe, 2004. 279 s. ISBN 0-7656-0939-8
 22. WISHNICK, E. (2003): *Chinese Migration to the Russian Far East: a Human Security Dilemma* [online]. Hong Kong : Lingnan University, 2003. [cit. 5.9.2011]. Dostupné na internete: <http://gsti.miis.edu/ceas-pub/200209wishnick.pdf>

KONTAKT

Ing. Lukáš Holas
Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/B
85235 Bratislava
E-mail: lukas.holas@euba.sk